

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ ПРАКТИКУМ

ЧАСТИНА І

Навчальний посібник

**УКЛАДАЧІ:
ГОРДІЄНКО В.В., ГОРДІЄНКО Г.М.,
КРИВОШЕЯ І.І., САЛАТА О.О.**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Умань
Видавець «Сочінський М. М.»
2016

УДК 94(100) «04/14» (075.8)

ББК 63.1:63.2(о)

Г67

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(лист №1/1-3262 від 11.03.2014 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ

Мільчев Володимир Іванович

доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету
Запорізького національного університету

Тригуб Олександр Петрович

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики Чорноморського університету
імені Петра Могили

Сокирська Владилена Володимирівна

кандидат історичних наук, професор кафедри загальної історії
Уманського державного університету імені Павла Тичини

*Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 3 від 28 жовтня 2013 року)*

Г67 Історія середніх віків. Практикум. Частина I : навч. посібник /
В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О.О. Салата. – Умань
: Видавець «Сочінський М. М.», 2016. – 718 с.

ISBN 978-966-304-171-1

Практикум призначається для забезпечення навчального процесу з дисципліни «Історія середніх віків» у вищих навчальних закладах. Практикум розроблено згідно з навчальною програмою для студентів історичних факультетів, яка передбачає вивчення розвитку історичного процесу упродовж середніх віків. Частина I «Практикуму» присвячена ранньому Середньовіччю Західної Європи і середньовічному Сходу.

Для викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів зі спеціальності «Історія».

УДК 94(100) «04/14» (075.8)
ББК 63.1:63.2(о)

ISBN 978-966-304-171-1

© УДПУ ім. П. Тичини, 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ТЕМА 1. ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ СЕРЕДНІХ ВІКІВ V – серед. XVII ст.....	7
ТЕМА 2. ДАВНІ ГЕРМАНЦІ ЗА АНТИЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ.....	28
ТЕМА 3. ГОСПОДАРСТВО І СУСПІЛЬНИЙ ЛАД ФРАНКІВ ЗА «САЛІЧНОЮ ПРАВДОЮ».....	60
ТЕМА 4. ПРОЦЕС ФЕОДАЛІЗАЦІЇ У ФРАНКСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ VII – IX ст.....	113
ТЕМА 5. ПРОЦЕС ХРИСТІЯНИЗАЦІЇ ГЕРМАНСЬКИХ НАРОДІВ.....	128
ТЕМА 6. ФЕОДАЛЬНИЙ МАСТОК КАРОЛІНГСЬКОЇ ЕПОХИ.....	179
ТЕМА 7. ВІЗАНТІЙСЬКА ОБЩИНА ЗГІДНО З ДАНИМИ «ЗЕМЛЕРОБСЬКОГО ЗАКОНУ».....	217
ТЕМА 8. АГРАРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В КИТАЇ.....	229
ТЕМА 9. СТАНОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ДЕРЖАВИ В ЯПОНІЇ.....	245
ТЕМА 10. ДОІСЛАМСЬКА ІНДІЯ.....	264
ТЕМА 11. КЛАСИЧНЕ АРАБО–МУСУЛЬМАНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЗА КОРАНОМ.....	316
ТЕМА 12. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КИТАЮ ЗА ДИНАСТІЇ СУН.....	412
ТЕМА 13. ДИКТАТУРА ТАЙРА: ЯПОНІЯ НА ШЛЯХУ ДО ВІСЬКОВО-САМУРАЙСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....	434
ТЕМА 14. МУСУЛЬМАНСЬКА ІНДІЯ.....	548
ТЕМА 15. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В XIV – XVII ст.....	591
ТЕСТИ.....	694
ГЛОСАРІЙ.....	706

ВСТУП

Курс «Історії середніх віків» спрямований на засвоєння студентами знань про період Середньовіччя як складову частину всесвітньоісторичного процесу і ключовий етап розвитку суспільства. Епоха Середньовіччя – це час становлення основ європейської цивілізації і століття процвітання азіатського типу виробництва. Дисципліна покликана сформувати у студентів–бакалаврів з наряду «Історія» уявлення про економічне, політичне і соціальне життя середньовічних спільнот.

Підвищити продуктивність навчального процесу можна з допомогою занять із використанням історичних джерел. «Практикум з історії середніх віків. Частина І» підготовлений з метою забезпечення проведення занять саме такого типу. Тематика практичних занять відповідає вимогам до курсу з історії середніх віків і відбиває основні проблеми середньовічної історії. На практичних заняттях студенти мають можливість розглянути питання генезису феодалізму, розвиток його аграрного ладу, складання васально–ленних стосунків, еволюції державних інституцій, утвердження християнської церкви і найважливіших проявів класової боротьби. «Практикум» сприятиме поглибленню знань, які студенти отримують під час лекційних занять і самостійної роботи.

Важливим завданням «Практикуму» є оволодіння студентами методикою критики й аналізу історичних джерел. Працюючи з матеріалами «Практикуму», студенти мають навчитися користуватися свідченнями письмових джерел. Комплекс письмових джерел з кожної теми сприятиме студентам отримати навички роботи з джерелами різних видів і характеру в контексті конкретних історичних подій.

Перша тема присвячена аналізу джерел з історії середніх віків. Студенти отримують значний обсяг знань про типи, види і особливості історичних джерел з цього періоду всесвітньої історії. Кожен фрагмент письмового джерела, який міститься в «Практикумі», студент має можливість класифікувати. Після цього застосовується практичний аналіз джерела. «Позитивістський стандарт» включає як обов'язковий елемент практичний аналіз, який складається із зовнішньої і внутрішньої критики джерела. Зовнішня критика джерела – це точне прочитання тексту, виявлення лакун (ступінь збереження), виявлення вставок і

фальсифікацій, встановлення початкового і вторинного тексту (евристика), визначення часу укладання тексту, авторство, місце написання, мету і обставини створення джерела (герменевтика) та ін. Внутрішня критика джерела полягає в співвіднесенні автора і його епохи, яку він представляє. Важливо встановити соціальну приналежність автора, його релігійні, політичні і етичні погляди, фахові якості. Далі, студентів слід встановити повноту свідчень джерела, їхню достовірність і точність та справжність тексту.

Третім етапом роботи з історичними джерелами, згідно з «позитивістським стандартом», є джерелознавчий синтез.

Оскільки «Практикум» містить не оригінали історичних джерел, тексти яких вже давно опрацьовані фахівцями і знаходяться в науковому обігу, а їх переклади, то студенти мають можливість застосувати лише окремі елементи з означеного «позитивістського стандарту». Так, під час підготовки до практичного заняття студенти можуть визначити зв'язок між джерелами, співставити їх, встановити нові факти, про які не йдеться в підручниках і довідниках.

Студентам варто знати, що сьогодні існують різні схеми аналізу історичних документів. Так, деякі фахівці пропонують багаторівневий підхід до аналізу історичного джерела:

- Перший рівень питань, які дослідник ставить перед джерелом пов'язані з особистістю автора, часом, місцем і обставинами створення джерела. Комплекс таких питань має назву – «паспортизація» документу.

- Другий рівень роботи з письмовим історичним джерелом передбачає вибіркове читання джерела і опрацювання свідчень, які знаходяться на поверхні тексту. Комплекс питань другого рівня умовно називають історико-логічними. Ці питання забезпечують побудову певної схеми бачення задля виявлення сутнісного, головного в джерелі, яке вивчається. Мова йде про факти, що повідомляє нам автор тексту, причинно–наслідкові зв'язки, авторські міркування з приводу оприлюднених фактів та інших тлумачень подій, які відбулися в минулому.

- Третій рівень питань до джерела – це аксіологічний аналіз. На цьому рівні досліднику потрібно встановити й проаналізувати комплекс ціннісних установок, норм, традицій, звичаїв, забобонів тощо, які притаманні різним культурам, видатним особистостям або соціально-політичним групам, які прямо, чи опосередковано

представлені в тексті джерела. Дослідник, по можливості, повинен виявити й проаналізувати ціннісні переваги, які властиві авторові тексту історичного джерела.

- Комплекс питань четвертого рівня спрямований на критику джерела. Тут дослідник джерела повинен піддати сумніву достовірність тексту, спробувати пояснити мотивацію і причини, які змусили автора історичного джерела вдатися до маніпуляцій з історичними фактами і тими джерелами, якими він сам користувався при створенні тексту.

- П'ятий рівень питань до джерела має системно–аналітичний характер. На цьому рівні відбувається встановлення цінності історичного джерела у вивченні відповідної теми і дослідженні відповідної проблеми. Слід мати на увазі, що деякі проблеми середньовічної історії, які виносяться на практичні заняття, залишаються дискусійними. Студентам варто ознайомитися з різними точками зору на ту, чи іншу проблему і встановити самостійно, яка з них є найбільш аргументованою і якій вони віддають перевагу.

Для більш ефективної підготовки до практичного заняття студентів слід ознайомитися спочатку з роботами методологічного характеру. Після цього потрібно уважно прочитати навчальну літературу загального характеру з даної теми, в тому числі матеріал лекцій. Далі можна працювати з історичними джерелами, намагаючись отримати з них нові факти і свідчення. Завершується робота з підготовки до практичного заняття ознайомленням із спеціальною літературою. Це сприятиме кращому розумінню сутності історичного джерела. Крім цього, спеціальна література допоможе деталізувати деякі фрагменти джерел, виявити ту інформацію, яка пропущена в джерелі. «Практикум з історії середніх віків. Частина I» містить матеріали до 15 практичних занять. Кожна тема «Практикуму» включає перелік питань, список джерел і літератури, методичні рекомендації і фрагменти середньовічних письмових джерел, перекладених українською мовою.